

Kur'an ve hadislerde kıyamet günü

Özet

Bu çalışmamızda, Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayetlere ve Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivayet edilmiş olan bazı

hadislere dayanarak Kıyamet Günü hakkında neler söylenebileceği araştırılmaktadır. Kur'an'da Kıyamet Günü ile ilgili ayetler Kitab'ın birçok suresinde bazan bir arada, bazan da ayrı ayetlerde yer almakta olup kısa tasvirlerle bu konuda çok çarpıcı ve aydınlatıcı bilgiler verilmektedir. Kur'an-ı Kerim'den Kıyamet Günü konusunda tutarlı ve tafsilatlı bilgi edinebilmek için, konuyla ilgili bütün ayetlerin bir arada göz önüne alınması gerekmektedir; aksi halde bu tasvirler ilk bakışta birbiriyle alakasızmış gibi görünebilirler. Şunu unutmamak gerekir ki, Kitap'ta bu ayetlerin surelerde bu şekilde dağıtılmış olmasının bir hikmeti, insanlara ilerde nelerle karşılaşacaklarını çarpıcı bir şekilde anlatmak, ve hayatlarına buna göre bir yön vermeye yöneltmektir. Diğer bir hikmeti ise, göklerde gördüğümüz mükemmel nizamın ilelebed devam etmeyeceğini, ve bunun ansızın yıkılmaya başlayacağını, ve bununla birlikte sona erecek dünya hayatı yerine bambaşka bir hayatın başlayacağını hatırlatmasıdır. Konu ile ilgili hadisler de ilgili ayetler çerçevesinde değerlendirildiği zaman daha tafsilatlı bilgiler vermektedir. Bu çalışmanın Kıyamet Günü konusunda yapılmış olan önceki çalışmalardan farkı, konuyu sistematik bir şekilde, birbirine bağlı olaylar zinciri içinde ele almasıdır. Bildiğimiz kadarıyla bu çerçevede ilk örnek olan ve bu sebeple bazı eksikleri olabilecek bu çalışmamız, ileride yapılacak daha dikkatli ve ayrıntılı çalışmalara bir başlangıç olarak görülmelidir.

1. Giriş

“Kıyamet” kelimesi Kur'an'da *k-y-m* fiil kökünden gelmektedir ki bu kelime fiil olarak “dosdoğru olmak”, “ayakta hareketsiz durmak” manalarında kullanılmaktadır. Bazı ayetlerde İslam dini için *dînü'l-kayyîm* sıfat tamlaması, “dosdoğru din” olarak çevirebileceğimiz bir şekilde geçmektedir. “Kıyamet Günü” (= *yevmü'l-kıyâme*) isim tamlama-

ması ise, sonunda bütün insanların yeniden yaratılıp Allah'ın (c.c.) huzuruna çıkartılacakları ve dünyada yaptıklarının hesabını verecekleri gün için kullanılmaktadır. Kıyamet Günü'nün başlangıcı, ayetlerde "Saat'in kaim olduğu gün" (= *yevme tekümü's-sâatu*) olarak da ifade edilmektedir (Rum 30/12). Ayetlerden anlaşıldığına göre bu "gün" dünyanın son ve belki de en uzun günü, ve ebedî hayatın başlangıcının ise ilk günü olmaktadır. "Dünyanın en uzun günü" şeklinde anlaşılmasının iki açıdan yerinde bir anlayış olduğu düşünülebilir: Birincisi, aşağıdaki bölümlerde ayetlerle anlatılacağı üzere, bu "gün"ün korkunç ve dehşet verici bir gün olacağı ve o günü yaşayacaklar için her saniyesinin adeta aylar ve yıllar süren bir hayattan çok daha yoğun bir şekilde yaşanacağıdır. İkincisi ise, gene ilgili ayetleri incelerken göreceğimiz gibi, dünyanın son gününün diğer günlerden tamamen farklı, "dünya ve güneş günü" kavramını esastan değiştiren semavî olayların yer alacağı bir gün olmasıdır.

Kur'an'da Kıyamet Günü ile ilgili ayetleri ilmî açıdan ayrıca önemli kılan diğer bir tarafı da bu ayetlerin, ilk bakışta dikkatlerden kaçan bir şekilde, aynı zamanda göklerin yaratılışı konusuna da açıklık kazandırmasıdır. Bu yüzden de ileride "Kıyamet Günü" konusunda yapılacak daha dikkatli bir araştırmanın, mutlaka "Yaratılış" konusunda yapılacak bir çalışmayla birleştirilmesi gerekmektedir. Fakat Kur'an'da "yaratılış" konusu çok kapsamlı, çok dikkatli, uzun ve zahmetli bir çalışmayı gerektirmektedir. Böyle bir araştırmanın gönüllülerini şimdiden tebrik etmemiz gerekiyor.

Kıyamet Günü konusuna geçmeden önce göklerdeki nizamın Allah (c.c.) tarafındanasıl oluşturulduğunu ve denge içinde korunduğunu anlamak gerekiyor. Aşağıdaki bölümde bu mesele mümkün olduğu kadar kısa fakat anlaşılabilir bir şekilde ele alınmakta, ve göklerdeki nizamın ne tür bir etki ile ve nasıl ortadan kalkmaya başlayacağı anlatılmaktadır.

2. Kıyamet Günü ve Saat'in Emri

Kur'anda Kıyamet günü ile ilgili ayetlerden bazılarında "saat" (= *es-sâatu*) ve "saatin emri" (= *emri's-sâati*) kelimeleri geçmektedir. Türkçe'de kullandığımız "saat" kelimesi Kur'an'dan ve Arapça'dan dilimize geçmiş olan ve zaman birimi ifade etmede kullandığımız bir kelimedir, fakat Kur'an'daki "saat" kelimesi farklı ve muhtemelen daha uzun bir zaman birimini ifade etmektedir. Ayetlerdeki "saatin emri" (= *emri's-sâati*) ifadesi ise gökler ve yerdeki nizamı sona erdirecek olan ilahi bir emri ifade etmektedir. Bunun ne demek olduğunun anlaşılabil-

mesi için herşeyden önce Kur'an'da “emr” kelimesinin nasıl kullanıldığına bakmak gerekiyor. Hemen belirtmeliyiz ki, özellikle yaratılış ve oluşla ilgili ayetlerde geçen *emr* kelimesi, bugün lisanımızda kullandığımız “emir” kelimesinden çok farklı bir kullanım çerçevesine sahiptir. Bu açıklamalardan sonra, şimdi *emr* kelimesinin ayetlerde hangi çerçevelerde kullanıldığına geçebiliriz.

2.1. Kur'an'da *Emr* Kelimesi

Kur'anda *emr* kelimesi göklerin ve yerin yaratılışı, yönetimi ve bunların sona erdirilmesiyle ilgili ayetlerde şu üç genel çerçevede geçmektedir:¹

1) Yedi göğe (= semaya) Allah (c.c.) tarafından yaratılışla birlikte vahyedilmiş [veya yüklenmiş] olan ve bunlarda meydana gelen olaylardaki düzenliliği sağlayan *emr*. (Biz buna *birincil emr* diyoruz.)

2) Allah (c.c.) tarafından gönderilen ve göklerde ve yerdeki olayları etkileyen *emr*. (Buna *ikincil emr* diyoruz.) Allah (c.c.), doğrudan doğruya kendi *izmine* bağlı olan ve melekleri vasıtasıyla gönderdiği/indirdiği bu emr ile dilediği mekanda mevcut nizamı dilediği gibi değiştirir ve dilerse daha önce görülmemiş olan yepyeni olaylar meydana getirir.²

3) *Saat'in emri* olarak ifade edilen ve göklerdeki nizamı sona erdirecek olan *emr*.

Şimdi bu üç genel çerçeve içinde “emr” kelimesinin nasıl kullanıldığına tafsilatına geçebiliriz.

2.2. Göklerdeki nizam: Birincil emr

Emr kelimesinin ayetlerde, “birincil emr” dediğimiz çerçevede kullanımı, Kur'an'da *sabbara* ve *kadr* kelimeleri ile birlikte, göklerdeki nizamın (düzenliliğin) Allah (c.c.) tarafından nasıl gerçekleştirildiği ve korunduğu ile yakından ilgilidir. Bu husus, yedi göğün (semanın) her

1 Kur'an'da “emr” kelimesi bunlardan başka çerçevelerde de geçmektedir. Tafsilatlı bilgi için bakınız: Kocabaş, Ş. (1997), *İslam'da Bilginin Temelleri*, İstanbul: İz Yayıncılık (222 sayfa).

2 Şunu belirtmemiz gerekir ki, “emr” kelimesi Kur'an'da “birincil emr” ve “ikincil emr” diye sınıflandırılmamıştır. Biz bu terimleri sadece bu kelimenin Kitap'taki iki farklı kullanımını belirtmek için böyle isimlendirdik. Fakat böyle bir ayırımın yerinde olduğu, Kur'an'da emr kelimesinin aldığı zamirlerden kolayca anlaşılabilir. Bizim “birincil emr” olarak isimlendirdiğimiz kullanım ayetlerde üçüncü tekil şahıs zamiri ile “O'nun emri” şeklinde, “ikincil emr” dediğimiz kullanım ise “Allah'ın emri”, “emrimiz”, veya sadece “emr” kelimesiyle ifade edilmektedir.

birine yaratılışla birlikte *emr*lerinin vahyedildiğini ve göklerin ve bunlar içindeki gök cisimlerinin durumlarının bu emrlerle korunduğunu ifade eden ayetlerle tesbit ediliyor:

“Böylece onları [göğü ve yeri] iki günde, yedi sema olarak kaza etti (= *kadâ*), ve her semaya [onun] emrini vahyetti (= ve *evhâ fi külli semâin emrehê*) ...” (Fussilet 41/12)

“Güneş, ay ve yıldızlar O’nun [Allah’ın] emri ile [denge] durumlarını korurlar (= *musabharâtun bi emrihî*).” (A’raf 7/54, Nahl 16/12; ayrıca bkz. İbrahim 14/33, Hac 22/65)

“O’nun ayetlerinden biri de, göğün ve yerin O’nun emri ile ayakta durmasıdır (= en *tekûme’s-semâu ve’l-ardu bi-emrihî*)...” (Rum 30/25)

“Allah’ın yerdekileri sizin kullanımınıza verdiğini (= *sabhara lekum*) görmediniz mi? Gemiler O’nun emri ile akıp giderler. Göğü yer üzerine düşmeyecek şekilde tutan O’dur ki, gök O’nun izni olmadıkça düşmez. Allah insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.” (Hac 22/65)

Görüldüğü gibi, göklerdeki nizamın kurulması ve korunması Allah (c.c.) tarafından bunlara vahyedilmiş olan birincil emr ile gerçekleştirilmiş oluyor. Bu durumda, göklerde meydana gelen bütün olayların –Allah tarafından başka bir müdahale olmadığı takdirde– bu emrlere uygun bir şekilde gerçekleşiyor olması gerekir.

Kur’an’da birincil emr ile ilgili ayetlerden hareketle, göklerdeki nizamın mekan içinde dağılmış olan emrlerin (yönergelerin/ talimatların) etkileşimleri içinde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu durumda *emr*, bütün “oluş”la ilgili çok temel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki birincil emr, sadece herhangi bir mekanın düzenini değil, maddenin de bizzat kendisini meydana getiren bir yönerge (talimat) veya yönergeler dizisidir. İşte buradan hareketle emr kavramının, aynı zamanda “oluş”la çok yakından ilgili bir kavram olduğunu düşünüyoruz. Birçok ayette *emr* kelimesi, “ol” (= *kün*) kelimesiyle çok yakın bir alaka içinde geçmektedir. (Bakınız: Bakara 2/117, Al-i İmran 3/47, Meryem 19/35, Mü’min 40/68, Ya-Sin 36/82 ayetleri.)

Göklerdeki nizam, Allah (c.c.) tarafından bunlara vahyedilmiş olan birincil emr ile tesis edilmiş olduğuna göre şöyle bir düşünce akla gelebilir: Göklere ve dolayısıyla bunlar içindeki sistemlere yüklenmiş olan birincil emrin tam olarak anlaşılması ile, insan, bu sistemler içindeki

bütün olayları anlayabilir ve bunlar hakkında eksiksiz bilgi edinebilir, ve böylece de geleceği kesin olarak görebilir. Ne var ki, aşağıda tafsi-latıyla açıklayacağımız gibi, mesele hiç de bu kadar basit değildir. Bu-nun başlıca nedeni şudur: Emr bu sistemlere bir defaya mahsus olarak yüklenip de bir daha değiştirilemeyen veya etkisi aşlamayan bir şey değildir. Şimdi bunu açıklamaya geçebiliriz.

2.3. Allah'ın dünyadaki olaylara müdahalesi: İkincil emr

Kur'an'da emr kelimesinin "ikincil emr" dediğimiz çerçevede geç-tiği ayetlerden Allah'ın (c.c.), özellikle yeryüzündeki olaylara müda-hale ettiğini ve bu şekilde bu olayları kontrol edip dilediği şekilde yönlendirdiğini anlıyoruz. Şu ayet özellikle bu durumu açık bir şekil-de belirtiyor:

"Allah O'dur ki, yedi göğü ve yerden de [sayıca] onların mistini yarattı. Emr bunlar arasına iner ki (= yetenezzelu'l-emru beyne-bunne), Allah'ın her şeye gücü yeter olduğunu (= alâ kulli şey'in kadîr) bilesiniz, ve Allah'ın gerçekten her şeyi bir ilm ile kuşat-mış olduğunu bilesiniz." (Talak 65/12)

Gerçekten de, *izn* ve *emr* kelimelerinin geçtiği bütün ayetlerin kav-ramsal çerçevesi incelendiğinde görüleceği gibi, emr sadece birincil emrden ibaret bir olgu(?) değildir. Bu ayetlerden anlıyoruz ki, birin-cil emrin etkileri Allah Teala tarafından zaman zaman gönderilen ve indirilen ve O'nun *izni* ile uygulanan yeni bir dizi *emr* (ikincil emr) ile etkisiz hale getirilebiliyor veya aşılabiliyor. Kur'an'da buna en çarpıcı örneklerden biri Enbiya suresinde ifade edildiği gibi, İbrahim (a.s.)'ın, ulusunun ileri gelenleri tarafından ateşe atıldığı halde Al-lah'ın (c.c.) *izni* ve *emri* ile yanmamasıdır:

"[İleri gelenler] dediler: 'Onu [İbrahim'i] yakın, böylece tanrı-larınıza yardım etmiş olursunuz, eğer bir iş yapacaksanız.'" "Biz de: 'Ey ateş, İbrahim'e serin ve esenlik ol!' dedik (= kulnâ yâ nâru kûnî berden ve selâmen 'alâ ibrâhîm)." (Enbiya 21/68-69)

Bu ayette geçen "*serin ve esenlik ol*" sözü, o ateşe gönderilmiş olan emri ifade etmektedir. İkincil emr çerçevesi içinde konumuzla ilgili olarak sayılabilecek öteki ayetler de şunlardır:

"... Allah katından bir emr..." (Maide 5/52, Duhan 44/5)

"Allah emri belirleyendir (= mubrim)." (Zuhruf 43/79)

"Her emr kararlaştırılmıştır (= mustekir)." (Kamer 54/3)

"[Allah] emri gökten yere yönlendirir (= yudebbiru'l-emra mi-

ne's-semâi ile'l-ardi), sonra o, sizin ölçünüzle bin sene olan bir günde O'na yükselir (veya çıkar = ya'ruc)." (Secde 32/5)

"[Allah] emri gönderir (= mürsil)." (Duhan 44/5)

"[Allah] emri indirir (= münzil)." (Talak 65/5)

"Allah'ın emri ölçülmüş bir kaderdir (= kaderan makdûrâ)." (Ahzab 33/38)

"[Bir gece ki] her hikmetli emr (= emrin hakîm) onda ayrılır (tefrîk edilir = yufraqu)." (Duhan 44/4)

"Melekler ve ruh o gecede [Kadir gecesi]Rablerinin izniyle, her bir emrle inerler." (Kadr 97/4)

"[Allah] bir emri kaza ettiği zaman (= iza kadâ emran) ona: Ol! der." (Bakara 2/117, Al-i İmran 3/47, Meryem 19/35, Mü'min 40/68, Ya-Sin 36/82)

"Allah'ın Emri gelmiştir (= etâ emrullâhi)..." (Nahl 16/1)

"Allah'ın emri uygulanır (= mef'ûlâ)." (Nisa 4/47)

"Allah'ın emri görünür oldu ... (= zahera emrullâhi)." (Tevbe 9/48)

"[Allah'ın] emri bir göz kırpması kadar çabuktur." (Kamer 54/50)

"Allah emri üzerinde (veya emrinde) galiptir (= gâlibun alâ emrihî)" (Yusuf 12/21)

Kur'an'da ikincil emrin uygulanmasında meleklerin görevlendirildiklerine işaret eden bazı ayetler vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

"Biz [melekler] ancak Rabbinin emri ile ineriz (= ve mâ nete-nezzelu illâ bi emri rabbike), ..." (Meryem 19/64)

"Göklerde ve yerde bulunan gerek canlılar ve gerekse meleklerin hepsi Allah'a secde ederler (= yescudu), ve onlar [Allah'a itaat-ten] büyüklenmezler. Üstlerinde Rablerinden korkarlar, ve onlara emredilene uygularlar (= ve yef'alûne ma yü'merûn)." (Nahl 16/49-5)

"[Meleklerin] söz sıraları O'ndan önce değildir, ve onlar Allah'ın emri ile iş yaparlar (ve hum bi emrihî ya'melûn)." (Enbiya 21/27)

Bütün bu ayetlerden anlaşılıyor ki, göklere (= semâvât) vahyedilmiş olan birincil emr, gökler ve yerdeki olayların değişimi içindeki denge-

yi tesis etmekle beraber, bunlarda meydana gelen olayları her zaman tam olarak açıklayamaz. Buna rağmen, birincil emrin kozmik nizam ve ahengin korunmasında esaslı bir işlevi olduğunu kabul etmek gerekiyor.

Allah (c.c.) tarafından gönderilen ve O'nun izni ile, melekleri tarafından ve belli bir zaman ve mekanda uygulanmak üzere melekler tarafından getirilen ikincil emr, birincil emr vasıtasıyla oluşturulmuş olan düzenliliği ne şekilde etkiler? Allah'ın emri belli bir zamanda bir mekana geldiğinde şu üç tür etkiyi meydana getirebilir: 1) Birincil emrin etkilerinin geciktirilmesi, zayıflatılması veya ortadan kaldırılması; 2) Birincil emrin etkilerinin güçlendirilmesi ve/veya odaklandırılması; 3) Birincil emrin etkilerinden tamamen farklı ve yepyeni etkilerin meydana getirilmesi.

İkincil emr çerçevesinde geçen ayetlerden görüyoruz ki, birincil emri aşan bir şey veya olayla ilgili emrin çıkartılması veya kaza edilmesi (= *kaddâ*) tamamıyla Allah'ın murad etmesine (= *erâde*) ve melekleri tarafından uygulanması da O'nun iznine (= *izn*) bağlıdır. Bu çok önemlidir, çünkü Allah'ın *izni* olmadıkça göklerin emrleri (yani birincil emr) değişmeden işlevini sürdürür ve göklerdeki bütün mekan(ve dolayısıyla içindeki bütün cisimler) ihtiva ettikleri emrlerin oluşturduğu özellikleri taşımaya devam ederler. Bu söylediklerimizi şu ayetlerle belgelendirebiliriz:

“O'nun ayetlerinden biri de göğün ve yerin O'nun emri ile ayakta durmasıdır (= en tekûme's-semâu ve'l-ardu bi emrihi) ...” (Rum 30/25)

“Allah'ın yerde ne varsa sizin kullanımınıza verdiğini görmediniz mi? Gemiler O'nun emri ile denizde akıp giderler. Göğü yer üzerine düşmeyecek şekilde tutan O'dur ki, gök O'nun izni olmadıkça düşmez. Allah insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.” (Hac 22/65)

“... Güneş, Ay ve yıldızlar onun emri ile durumlarını korurlar; işte bunda akleden bir kavim için işaretler (= âyât) vardır.” (Nahl 16/12)

Bu ayetlerden açıkça anlaşıldığı gibi, göklerde ve yerdeki cisimlerin durum ve özellikleri birincil emr ile devam ettirilmektedir ve Allah (c.c.), *izni* ile yeni bir emr göndermediği sürece bu durum ve özellikler devam edecektir. Göklerde ve yerdeki cisimlerin ve bunlar içinde saklı güçlerin en iyi şekilde kullanılabilmesi, insanların, bunların değişik şartlarda ve ortamlardaki bütün özelliklerini anlamaya çalışması ile mümkün olacaktır. Fizik bilimlerde “temel fiziksel kuvvetler” gibi teorik terimlerle açıklanmaya çalışılan düzenlilik aslında göklere birincil

emr ile birlikte vaz edilmiş olan mizanın bir tezahürüdür (görüntüsüdür) diyebiliriz.³

2.4. Göklerdeki nizamın sonu: Saat'in emri

Kur'an'da "Saat'in emri" (= *emrû's-sâati*) olarak ifade edilen emr ise, Allah'ın (c.c.), birincil emri ile tesis etmiş olduğu mevcut nizamı sona erdirecek olan emrdir. İlgili ayetlerden anlaşıldığına göre bu emr halen hazırlanmış durumda olup uygulanmayı (kaza edilmeyi) beklemektedir. Bunun uygulanması ile "Kıyamet Günü" dediğimiz o uzun gün başlamış olacak ve göklerdeki nizam, birazdan göreceğimiz ayet meallerinde ifade edildiği gibi ortadan kalkacaktır.⁴ Saat'in emrinin ne zaman uygulamaya geçeceğini Allah'dan (c.c.) başka kimse bilmemektedir. Doğrudan doğruya Saat'in emri ile ilgili ayetler şunlardır:

"Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Saatin emri bir göz açıp kapama gibi, yahut daha yakındır; şüphesiz Allah, herşeye gücü yetendir." (Nahl 16/77)

"Sana o saatten soruyorlar, gelip çatması ne zaman diye; de ki: onun bilgisi ancak Rabbimin yanındandır; onu tam zamanında tecelli ettirecek olan yalnızca O'dur (=la yücellîha li vaktihâ illa hû); o [saatin emri], göklere de yere de ağır gelmiştir (= sekulet fi's-semâvâti ve'l-ard); o size ansızın gelecektir..." (A'raf 7/187)

Şu ayetlerde ise Saat'in ne zaman olacağını Allah'dan (c.c.) başka kimsenin bilmediği, ve onun ansızın (= *bağteten*) geleceği ifade edilmektedir:

"Onun [Saat'in] bilgisi [ne zaman olacağı] Rabbine aittir." (Naziat 79/44)

"Onlar ille de o saatin kendilerine hiç farkında olmadıkları bir sırada ansızın (=bağteten) başlarına gelmesini mi bekliyorlar?" (Zuhruf 43/66)

3 Buradaki "temel fiziksel kuvvet" terimi günümüzde özellikle kuantum fiziğinin teorik bir terimidir. Kur'an-ı Kerim'in, kendisi dışındaki herhangi bir kavram sisteminin teorik terimleriyle açıklanması doğru bir yaklaşım değildir. O bakımdan bu tür açıklamaları daima belli bir şüpheyle karşılamak gerekir. Ayrıca mevcut teorilerin aynı isimle anılan terimleri bile birbirinden farklı manalar taşıyabilir; mesela günümüz fiziğinin en temel iki teorisi olan Genel Relativite teorisi ve Kuantum Mekaniği'ndeki kuvvet kavramları birbirinden çok farklıdır.

4 Buradaki "uzun gün" tabii ki insanlara göre uzun gün olarak anlaşılmalıdır, çünkü insanlar için bin sene veya elli bin senenin Allah'a (c.c.) göre bir günden daha az olduğu şu ayetlerde belirtilmektedir: (Secde 32/5, Mea'ric 70/4).

“... onlar hiç farkında değilken ansızın (= bağıteten) o saatin kendilerine gelmeyeceğinden emin midirler?” (Yusuf 12/107)

“İnkar edenler ise o saat ansızın (= bağıteten) kendilerine gelinceye, yabut o hayırsız günün [toplu felaket veya ferdî ölüm gününün] azabı kendilerine gelinceye kadar ondan [Kur'an'dan] yana kuşku içindedirler.”

“Ogün mülk, Allah'ındır...” (Hac 22/55-56)

“O saat mutlaka gelecektir; herkesin peşinde koştuğu işlerle cezalanması için, neredeyse onu gizleyeceğim.” (Ta-Ha 20/15)

Saat'in bazı belirtilerinin gelmiş olduğu ve onun, insanların zannettiklerinden daha yakın bir zamanda gerçekleşebileceği ise şu ayetlerde ifade edilmektedir:

“İlle saatin ansızın kendilerine gelmesini mi bekliyorlar? İşte onun belirtileri [Kur'an] geldi; o uyarıldıkları saat kendilerine geldikten sonra öğüt almaları nasıl [mümkün] olur?” (Muhammed47/18)

“O [Kur'an] saat için bir bilgidir (= ilmun); o saatin geleceğinden şüphe etmeyin, bana uyun, doğru yol budur.” (Zuhruf 43/61)

“... Ne bilirsin, belki de o saat yakındır?” (Şura 42/17)

“Ona inanmayanlar onun [Saat'in] çabuk gelmesini istiyorlar; inananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler; iyi bil ki o saat üzerinde tartışanlar uzak bir sapıklık içindedirler.” (Şura 42/18)

Saat'in gelişi göğün ve yerin çalkalanışı (= temûr), ve çok şiddetli ve korkunç bir zelzele ile olacak ve bu sarsıntıyı, ilgili ayetlerde tasvir edilen başka korkunç olaylar takip edecektir:

“Ey insanlar! Rabbinizden korkun; çünkü saatin depremi cidden korkunç bir şeydir (= inne zelzelete's-sâati şey'un azîm).”
 “Onu gördüğünüz gün her emziren emzirdiğinden geçer, her bamilile yükünü bırakır; insanları sarhoş görürsün, oysa onlar sarhoş değillerdir, ama Allah'ın azabı şiddetlidir.” (Hac 22/1-2)

Şimdi Saat'in emrinin kaza edilmesi ile başlayacak olan Kıyamet Günü'nün olayların tafsilatına geçebiliriz.

3. Kıyamet Günü'nün Başlaması ve Sûr'a Üflenme

“Sûr”un ne olduğu konusunda birçok yorumlar yapılmıştır, fakat bizce burada önemli olan husus, bununla göklerdeki nizamın sona er-

diğinin işaretinin verilecek olması ve gene ilgili ayetlerden anlaşılacağı üzere, “Sûr’a üflenme”nin etkisinin “göklerde ve yerdeki canlılar” tarafından dehşetli bir şekilde algılanacak olmasıdır:

“Sûr’a üfleneceği gün, Allah’ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde bulunan kimselerin hepsi korku içinde kalır; hepsi boyun bükererek O’na gelir.” (Neml 27/87)

“Sûr’a üflenmiş, göklerde ve yerde olanlar [korkudan] bayılmışlar, ancak Allah’ın dilediği sarsılmamıştır; sonra ona [Sûr’a] bir daha üflenmiştir, birden onlar ayağa kalkmış bakınıyorlardır.” (Zümer 39/68)

Sûr’a ilk üflenmenin Kıyamet Günü’nün başlamasından önce mi sonra mı olacağı ayetlerde açıkça belirtilmemiştir. Yukarıdaki son ayette Sûr’a ikinci olarak üfleneceği ifade edilmektedir. Sûr’a ikinci üflenme ile bütün insanların tekrar diriltilip toplanacağını ifade eden diğer bazı ayetler de şunlardır:

“Sûr’a üflenmiştir, ve işte onlar kabirlerinden Rablerine koşuyorlar.” (Ya-Sin 36/51)

“O gün Sûr’a üflenir, bölük bölük gelirsiniz.”

“Gök de açılmış, kapı kapı olmuştur.” (Nebe 78/18-19)

“Sûr’a üflendiğinde (= fe-izâ nüfîha fî’s-sûri) artık o gün aralarında soylar yoktur; birbirlerine de sormazlar.” (Mü’minun 23/101)

Kıyamet Gününü’nün başlamasından sonra meydana gelecek olaylar Kur’anda bir çok surede kısa fakat son derece çarpıcı bir şekilde tasvir edilmektedir. Şimdi ayetler ışığında bu olayları incelemeye geçebiliriz.

4. Kıyamet Günü’nün Olayları

Kıyamet Günü’nün olayları ile ilgili ayetlerdeki veciz tasvirlerin dikkatle ve üzerlerinde düşünülerek incelenmesi bunların, astronomik boyutlarda çok hızlı olmakla beraber belli bir zaman sırası içinde ve insanlar tarafından safha safha algılanacak korkunç bir olaylar zinciri şeklinde meydana geleceğini göstermektedir.

Bu bölümde Kıyamet Günü’nün olaylarını 1) göklerde; 2) güneş, ay ve gezegenleri içine alan yakın semada; 3) dünyada meydana gelecek olaylar; ve 4) insanların bu olaylar karşısında ve içindeki durumları olarak, dört alt bölümde fakat bir zaman sıralaması içinde incelemeye çalışacağız.

4.1. Göklerde meydana gelecek olaylar

Kıyamet Günü'nün ansızın başlayacağını yukarıda “*Saat*” kelimesiyle ilgili ayetlerden görmüştük. Bunun ilk belirtilerinin de ansızın görüleceği bu şekilde anlaşılmaktadır. İlk belirtilerin göklerde görüleceği kuvvetli bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu belirtilerin en önemlisi, gökyüzünde hiçbir bulut olmadığı halde yıldızların (muhtemelen şeritler halinde) silinip gözden kaybolmasıdır. Kıyamet Günü ile ilgili ayetlerde gökler (= *semâvât*) yerine hep gök (= *semâ*) kelimesi geçmektedir. (Bunun tek istisnası aşağıda göreceğimiz Zümer 39/67 ayetidir.) Bu şöyle açıklanabilir: Saat'in emrinin uygulanmaya geçmesiyle birlikte göklerdeki tabakalı yapılanma ve nizam ortadan kalkacağı için bunlardan tekil olarak gök (= *semâ*) diye bahsedilmektedir. Aşağıdaki ayetlerden, bu olayın “göğün sarsılıp çalkalanması” (= *temûr*) ve “göğün çatlaması” (= *infatar*) ile ortaya çıkacağı anlaşılmaktadır:

“*O gün sema bir çalkanişla çalkalanır (= yevme temûru's-semâu mevrâ).*” (Tur 52/9)

“*Gök çatladığı zaman (= ize's-semâu'nfetarat).*” (İnfitar 82/1)

“*Yıldızlar silindiği zaman (= ve ize'n nücümü tümiset).*” (Mürselat 77/8)

“*Gök yarıldığı zaman (= ize's-semâ'u fûricet).*” (Mürselat 77/9)

Bu çatlama daha sonra genişleyerek, son ayette belirtildiği üzere, göğün “yarılması” (= *furicet*), ve nihayet “yarılıp ayrılması” (= *inşakkat*) ile devam edecek ve daha sonra da gök yırtılacak veya parçalanacaktır (= *vâhiye*):

“*Gök yarılıp ayrıldığı zaman (= ize's-semâu'nşakkat).*” (İnşikkak 84/1)

“*İşte o gün olan olmuştur (= fe-yevme-izin vaka'ati'l-vâkı'a)*”
 “*Gök yarılıp ayrılmıştır, o gün o zayıftır [veya yırtılmıştır] (= ve'nşakkati's-semâu fe-biye yevme-izin vâhiye)*”

“*Melekler de onun kenarlarındadır.*” (Hâkka 69/15-17)

Yukarıdaki ayetlerde anlatılan “göğün çatlaması” (= *infatar*) ve “yarılması” (= *furicet*) yeryüzünden bakıldığında, yıldızların göyüzünden muhtemelen şeritler halinde silinmesi şeklinde görülecektir. Bütün bu olaylar Saat'in emrinin uygulanmasıyla birlikte mekânın özelliklerinin değişime uğrayacağına da işaret etmektedir. Gökte yıl-

dızların silinmesi, mekanın, içindeki herşeyle birlikte yassılaşması ihtimalini de düşündürmektedir.⁵

Göğün çatlaması (= *infetarat*), yarılması (= *furicet*), yarılıp ayrılmasından (= *inşakkat*) ve parçalanmasından (= *vâhiye*) sonra onun “kitap sayfalarını dürer gibi” (= *ke-tayyi’s-sicilli li’l-kütüb*) dürüleceği aşağıdaki ayetlerde beyan edilmektedir:

“Ogün göğü, kitap sayfalarını dürer gibi düreceğiz (= *yevme natvi’s-semâe ke-tayyi’s-sicilli li’l-kütüb*); ilk yaratmaya nasıl başladıkça onu öyle geri çevireceğiz (= *kemâ bede’nâ* ervele *hal-kin nu’idubû*); bu, üzerimize sözdür, ve Biz bunu mutlaka yapacağız (= *innâ künnâ fâilûn*).” (Enbiya 21/104)

“Allah’ı gerektiği gibi takdir edemediler (= ve ma *kaderullâbe hakka kadribî*); halbuki Kıyamet günü arz tamamen O’nun avucunun içindedir (= ve’l-ardu cemîan *kabdatuhû*); gökler de sağ [elinde] dürülmüştür (= ve’s-semâvâtu *matviyyâtun bi yemînihî*); O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir.” (Zümer 39/67)

Bu ayetlerde üç defa geçen “dürmek” (= *tayy/natvi/matviyyât*) kelimesiyle “göklerin kitap sayfalarını (veya yazı tomarlarını) dürer gibi dürülüp toplanacağı” ifadesinin de mekanın sonunda “kitap yaprakları gibi” tamamen yassı bir hale getirileceğine işaret ettiği düşünülebilir. (Aksi takdirde, bu benzetme neden böyle verilmiştir, diye düşünmek gerekir.) Yukarıdaki ilk ayette çok dikkat çekici bir ifade daha var ki, bu da İlk Yaratılış’a ışık tutmaktadır: “ilk yaratmaya başladığımız gibi”. Buradan, ilk yaratılışın “kitap sayfaları” gibi yassı bir mekanda başlamış olacağı sonucu çıkarılabilir.⁶ Eğer yukarıdaki ayetlerden çı-

5 Diğer bir deyişle, yani geometrik bir ifadeyle, mekanın bildiğimiz üç boyuttan iki boyutlu hale doğru indirgenmesi ihtimalini düşündürmektedir. Fakat ayetteki benzetmenin tam olarak iki boyutlu bir uzayı işaret ettiği söylenemez. Boyut kılmasına uğrayan ve iki boyutlu hale dönüşmeye başlayan bir mekanda ışığın [ışık kaynağı olsa bile] nasıl davranacağını, yani bildiğimiz özelliklerini (yayılma, kırılma) koruyup korumayacağını da düşünmek gerekir.

6 Nobel ödüllü (rahmetli) fizikçi Abdus-Salam bir kitapta göklerin yaratılışıyla ilgili olarak söylediklerinde buna benzer bir ifadeye bulunmuştur: “Tanrı başlangıçta evreni iki boyutlu olarak yaratmıştır: uzay ve zaman.” (Bakınız: Davies, P.C.W. and Brown, J. (Eds.) (1997), *Superstrings: A Theory of Everything?*, Cambridge U.P., s. 175.) Fakat o bu ifadesinde bütün mekanı tek boyutlu olarak düşünmektedir.

kardığımız bu sonuçlar doğru ise, o takdirde “yaratılış”la ilgili daha bilinmeyen çok şey var demektir.

Bu olayların başlangıç safhasında ise yakın semada birbiri ardına hızla büyük değişimler meydana gelecektir.

4.2. Yakın semada meydana gelecek olaylar

Göğün çatlamasıyla gelişen olaylarla birlikte yakın semada nelerin ortaya çıkacağı da ayetlerde çok çarpıcı bir şekilde ifade edilmektedir.

“Güneş büzüldüğü [içine doğru çöktüğü] zaman (= ize’s-şemsu küvvirat).

“Yıldızlar karardığı zaman (= ve ize’n-nücümü'nkederat).”
(Tekvîr 81/1-2)

Bu ayetlerde görülen “güneşin büzülmesi” olayı Kıyamet suresindeki şu ayetlerle daha da açıklık kazanmaktadır:

“Kıyamet günü nerede?’ diye sorup durur [o insan].”

“Ama o gün göz kamaştığı zaman (= fe-izâ berika'l-basaru).”
(Kıyamet 75/6-7)

Güneşin kısa bir süre için büzülmesi veya kendi içine doğru çökmesi (= *tekvîr*), yukarıda Tur 52/9 ayetinde ifade edilen “göğün çalkalanması” (= *temûr/mevrâ*) olayının bir sonucu olarak veya başka bir şekilde meydana gelebilir. Bu günkü bilgilerimize göre güneşin kısa bir süre büzülmesiyle meydana gelecek basınç etkisi, güneşin parlaklığının birden artmasına yol açacaktır. Yukarıdaki Kıyamet suresi 75/7 ayetindeki “o gün göz kamaştığı zaman” (= *fe-izâ berika'l-basaru*) ifadesinin böyle bir duruma işaret ettiği düşünülebilir. Fakat güneş kısa süren bu parlaklığının ardından genişlemeye başlayacak ve bu genişlemenin sonucu olarak da rengi kırmızıya doğru değişecektir.

“O gün gök erimiş maden gibi olur (= tekûnu’s-semâ’ ke’l-mühli).” (Nebe 78/8)

“Gök yarılıp ayrılarak erimiş yağ gibi kıpkırmızı bir gül gibi olduğu zaman (= ve ize'nşakkati's-semâu fe-kânet verdeten ke'd-dihân).” (Rahman 55/37)

Büzülmenin ardından güneşin genişleyerek renginin kırmızıya dönüşmesi, gökyüzünün de kıpkızıl bir renk almasına yol açacaktır. (Buradaki “kıpkırmızı bir gül” benzetmesi de çok dikkat çekicidir.) Bütün bunlar yakın semada da mekanın özelliklerinin değişeceğine işaret etmektedir ve mekandaki bu değişim hem güneşin genişlemesine hem de gezegenlerin, güneş etrafındaki eliptik yörüngelerindeki hareketlerinden gelen ivmenin etkisiyle dışarıya doğru saçılmalarına yol açacak-

tır.⁷ Bu da İnfitar suresinin 2. ayetinde “*gezegenler saçıldığı zaman*” (= *ve ize'l-kevâkibu'nteserat*) ifadesinde yerini bulmaktadır:

“*Gök çatladığı zaman (= ize's-semâu'nfetarat).*”

“*Gezegenler saçıldığı zaman (= ve ize'l-kevâkibu'nteserat).*”

(İnfitar 82/1-2)

Yukarıda gördüğümüz Kıyamet suresinin müteakip ayetlerindeki ifadeler de güneşin genişleyeceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir:

“*Ama o gün göz kamaştığı zaman (= fe-izâ berika'l-basaru),*”

“*Ay tutulduğu (= ve basefe'l-kameru),*”

“*Güneş ve Ay bir araya geldiği zaman (= ve cumi'a's-şemsü ve'l-kameru)!*” (Kıyamet 75/7-9)

Güneşin ışığının kızıla dönüşmesiyle, ay da kendisine güneşten gelen ışığın şiddetinin azalması dolayısıyla kararacaktır. Yukarıdaki ikinci ayette “ay tutulması” benzetimi ile belki böyle bir durum anlatılmaktadır. Saat'in emrinin mekanda meydana getirdiği değişimle birlikte güneş de genişlemeye devam edecek ve ay ile güneş birleşecektir. Bu birleşme, gezegenlerin saçılmasında olduğu gibi, ayın dünya etrafındaki yörüngesinden uzaklaşarak güneşe doğru kayması şeklinde de olabilir. Dünya da diğer gezegenler gibi güneş etrafındaki yörüngesinden uzaklaşmaya başlayacak, fakat güneşin genişleme hızına bağlı olarak, sonunda güneş muhtemelen dünyaya da çok yaklaşmış olacaktır. Yukarıda gördüğümüz, Kıyamet suresi 9. ayetindeki “*güneş ve ay bir araya geldiği zaman*” ifadesi de bu çerçevede anlaşılabilir:

“*Güneş ve Ay bir araya geldiği zaman (= ve cumi'a's-şemsü ve'l-kameru)!*” (Kıyamet 75/9)

Güneş sisteminde, mekanda meydana gelen bu değişimlerin bir tezahürü olarak ortaya çıkacak olaylar (mesela “çekim kuvveti”nin azalması), aşağıda açıklanacağı gibi, Kıyamet Günü dünyada meydana gelecek olaylarla da teyid edilmektedir. Yukarıdaki ayetler ayrıca gökyüzünün kıpkırmızı bir gül gibi kat kat bir yapıya dönüşeceğini de ifade etmektedir. Bu ifadeler, bir yandan mekanın düzenli yapısının bozul-

7 Klasik fiziğin terimlerine göre düşünecek olursak, gezegenlerin saçılması ve güneşin genişlemesi gibi olaylar güneş sisteminde “kütle çekim kuvveti”nin azalması sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Genel Relativite (GR) teorisine göre ise kütle çekim kuvveti, uzayın dördüncü boyutta (zaman boyutunda) bükülmesinin getirdiği bir görüntüden başka birşey değildir. Bu durumda çekim kuvvetinin azalması ve ortadan kalkması, mekandaki bükülmenin azalması ve ortadan kalkması manasına gelmektedir. Böyle bir uzayda bütün hareketler lineer olacaktır.

masına işaret olarak kabul edileceği gibi, mekanda boyut indirgenmesine bir işaret olarak da kabul edilebilir.⁸

Gökyüzünde bu olaylar vuku bulurken dünyada da aşağıda anlatılan olaylar meydana gelecektir.

4.3. Dünyada meydana gelecek olaylar

Gökyüzünde yıldızların silinmesiyle başlayan olaylar yeryüzünde de çok şiddetli bir sarsıntı ile kendisini gösterecektir. Gökdeki çalkalanmanın (= *temûr*) bütün arzı (yeri) de sarsacağı anlaşılmaktadır, çünkü aşağıdaki ayette de aynı kelime arzın çalkalanmasından bahsedilmektedir:

“Gökte olanın sizi yere batırmayacağından emin mi oldunuz? O zaman yer (=ard) birden sallanmağa/çalkalanmağa başlar (= fe-izâ hiye temûr).” (Mülk 67/16)

Bu çalkalanmanın meydana getirdiği sarsıntının ardından da şiddetli bir veya iki sarsıntı daha gelecektir:

“O gün o şiddetli deprem sarsar (= yevme tercufu'r-râcife).”
“Ardından başka bir şiddetli sarsıntı gelir (= tetbe'ube'r-râdife).” (Naziât 79/6-7)

“Yer şiddetli bir sarsıntıyla sarsıldığı zaman (= izâ ruceti'l-ardu raccâ).” (Vakıa 56/4)

“O gün yer ve dağlar sarsılır (= yevme tercufu'l-ardu ve'l-cibâlu), ve dağlar dağılıp kum yuğününe döner.” (Müzzemmil 73/14)

Bu ayetlerde işaret edilen şiddetli sarsıntılar “*râcife*”, “*râdife*”, ve “*raccâ*” kelimeleriyle ifade edilmektedir.

Zilzal (zelzele) suresinin 1-5 ayetleri ise gene Kıyamet Günü'nün zelzelesinden bahsetmekte ve dünya üzerinde de bütün mekanda meydana gelen değişimin yerçekiminin azalması şeklinde kendini göstereceğine işaret etmektedir:

“Yer (= arz), kendi sarsıntısıyla sarsıldığı zaman (= iza zülzileti'l-ardu zilzâlehâ).”

“Ve yer, ağırlıklarımı attığı zaman (= ve abracati'l-ardu eskâlehâ).”

“İnsan: “Buna ne oluyor!” dediği zaman (= ve kâle'l-insanu ma lehâ).”

⁸ Dipnot 7'deki açıklamaya göre kütleli çekim kuvvetinin ortadan kalkması bir boyut indirgenmesi olarak düşünülebilir. GR teorisine göre, kütleli çekim, mekânın dördüncü boyut (zaman boyutu) üzerinde bükülmesinin bir tezahüründen ibarettir.

“İşte o gün [yer] kendi haberlerini söyler (= yevme-izin tuhaddisu abbârehâ).”

“Rabbinin ona vahyettiği (= bi-enne rabbeke evhâ lehâ).” (Zilzal 99/1-5)

Yukarıda birinci ayetteki yerin “*kendi sarsıntısı*” ifadesinin, yerde de mekanın özelliklerini değiştirecek (mesela yerçekimini azaltacak) bir zelzeleye işaret ettiği düşünülebilir ki bu adeta arzın ölümü gibi bir olayı anlatmaktadır. Bu husus ikinci ayetteki “*ve yer ağırlıklarını (= eskâlehâ) attığı zaman*” ifadesindeki “ağırlık” kelimesiyle daha da açıklığa kavuşmaktadır. Birçok müfessir bu ifadeyi arzın içindeki erimiş madenlerin dışarıya atılması şeklinde yorumlamışlardır, fakat bizce bu ifade, göklerin yaratılışıyla birlikte onlara yüklenen (= evhâ) birincil emrin sonucu olarak tezahür eden çekim kuvvetinin azalmasını ifade etmektedir. Nitekim yukarıdaki beşinci ayetteki “*Rabbinin ona vahyettiği (= evhâ lehâ)*” ifadesi bu görüşü desteklemektedir.⁹ Zaten şimdi göreceğimiz diğer ayetler de bu dehşet verici olaylarla birlikte yerçekiminin zayıfladığı bir dünyayı tasvir etmektedir.

“Güneş büzüldüğü [içine doğru çöktüğü] zaman (= ize’ş-şemsii kuvvirat).”

“Yıldızlar kararır döküldüğü zaman (= ve ize’n-nücûmu’nkederat).”

“Dağlar yürütüldüğü zaman (= ve ize’l-cibalu süyyirat).” (Tekvir 81/1-3)

“O gün gök bir çalkanısla çalkalanır (= yevme temûru’s-semâu mevrâ).”

“Ve dağlar bir yürüyüş yürür ki! (= ve tesîru’l-cibâlu seyrâ).” (Tur 52/9-10)

Bu ayetlerden anladığımıza göre, dünyanın kendi eksenini etrafında dönmesinin devam edeceği kabul edildiğinde yerçekiminin azalmasıyla birlikte, dağlar yerlerinden kopup havalanacaktır. Denizlerin duruma gelince:

“Gök çatladığı zaman (= ize’s-semâu’nfetarat).”

“Gezegenler saçıldığı zaman (= ve ize’l-kevâkibu’nteserat).”

“Denizler taşır birleştiği zaman (= ve ize’l-bihâru fuccirat).” (İnfitar 82/1-3)

⁹ Hatırlanacağı üzere, birincil emr ile ilgili olarak gördüğümüz Fussilet sure-si 12. ayetinde de “her bir semaya emrini vahyetti” ifadesi geçmektedir: “Böylece onları [göğü ve yeri] iki günde, yedi sema olarak kaza etti (= kadâ), ve her semaya emrini vahyetti (= ve evhâ fî külli semâin emrehâ) ...” (Fussilet 41/12).

“Denizler kabardığı [veya ateşlendiği] zaman (= ve ize'l-bihâru süccirat).” (Tekvir 81/6)

Aynı şekilde, yerçekiminin azalmasıyla birlikte denizler de kabarıp taşacaktır. Son ayetteki “*süccirat*” kelimesi bazı müfessirler tarafından “*ateşlenme*” olarak tefsir edilmiştir ki arzın içindeki erimiş kütlenin dışarı çıkması denizlerin yer yer kaynamasına yol açabilir.

Buraya kadar incelediğimiz ayetler, Saat'in emrinin etkisiyle meydana gelen değişikliklerle birlikte ortaya çıkacak olayları anlatmaktadır. Fakat bu değişiklikler bu kadarla da kalmayacaktır. Bu olaylardan sonra, dağların da ince bir toz yığını haline geleceğinden bahsedilen ayetleri göz önüne alırsak tamamen dönüşüme uğrayan bir mekan ve dünya ile karşılaşırız:

“Dağlar da [o gün] atılmış renkli yün gibi olurlar (= ve tekûnu'l-cibalu ke'l-ihni'l menfuş).” (Karia 101/5)

“O gün yer ve dağlar sarsılır (= yevme tercüfü'l-ardu ve'l-cibalu), ve dağlar, dağılan kum yığınları olur (= ve kâneti'l-cibâlu kesiben mehilâ).” (Müzzemmil 73/14)

“Sûr'a bir tek üflemeyle üflendiği (= fe-izâ nufiha fi's-sûri),”

“Yer ve dağlar yerlerinden kaldırılıp şiddetle birbirine çarpılarak darmadağın olduğu zaman (= ve hummiletî'l-ardu ve'l-cibâlu fe-dükketâ dekken vahide).” (Hâkka 69/13-14)

“Dağlar yayıldıkça yayılmış (= ve büsseti'l-cibâlu bessâ).”

“Ve toz duman hale gelmiştir (= fe-kânet hebâ'en munbessâ).” (Vakıa 56/5-6)

“Hayır! arz birbiri ardınca sarsılıp dümdüz edildiği zaman (= kellâ, izâ dekketi'l-ardu dekken dekkâ).” (Fecr 89/21)

Bu son ayet arzın da yamyassı veya dümdüz ve pürüzsüz bir şekle sokulacağına işaret etmektedir. Nihayet, aşağıdaki ayette belirtildiği üzere arz ve gökler başka bir arza ve göklere tebdil edilecektir (dönüştürülecektir):

“O gün dağları yürüteceğiz; ve sen yeri [çırçıplak] bir çöl [olarak] göreceksin (= ve tera'l-arda bârizeten); onların da hepsini [mahşerde] toplamışsındır, içlerinden hiçbirini bırakmamak üzere.” (Kehf 18/47)

“O gün yer başka yere değiştirilir, gökler de [öyle] (= yevme tu-beddelü'l-ardu gayra'l-ardi ve's-semavati); ve [herkes] tek ve kahhar olan Allah'ın huzurunda görünürler (= ve berazû lillâbi vahidi'l-kahhâr).” (İbrahim 14/48)

Yukarıda “Sûr”la ilgili ayetlerde belirtildiği üzere insanlar, Sûr’a ikinci defaüflenmesiyle de, tebdil edilerek (değiştirilerek) dümdüz ve pürüzsüz hale getirilmiş olan bir olan arzdan çıkarılacak ve Hesap Günü için toplanacaklardır:

“Allah ki, O’ndan başka tanrı yoktur; sizi vukuunda asla şüphe olmayan kıyamet gününde toplayacaktır; Allah’tan daha doğru sözlü kim olabilir? (= ve men esdaku minallâhi hadîsâ).” (Nisa 4/87).

Kıyamet Günü’nün ikinci safhası olan ve Sur’a ikinci üflenme ile yeniden bütün insanların yerden çıkartılmaları ile başlayacak olan Hesap Günü’nde nelerin olacağı Kur’an’da birçok ayette anlatılmaktadır, fakat ayrıca ve dikkatli bir çalışmayı gerektirenbu konu burada ele alınmayacaktır. Kıyamet Günü’nün insanlar üzerindeki etkilerini ise şimdi ayetler ışığında inceleyebiliriz.

4.4. İnsanlar üzerinde etkileri

Yukarıda buraya kadar anlatılan olayların insanlar üzerinde ne korkunç bir etki meydana getireceğini Kıyamet Günü’nü yaşamadan tam olarak anlamak imkansız olsa da hayalimizde canlandırarak bazı şeyleri anlamamız mümkündür. İnsanlar için bu olayları daha da korkunç hale getirecek olan husus, onların bu geçici dünya hayatına aşırı bir şekilde güvenmeleri ve bağlanmalarıdır.

Halbuki bütün bilimsel (kozmojik, astronomik, fiziksel, kimyasal ve biyolojik) veriler, üzerinde bulunduğumuz dünyanın ve yaşadığımız dünya hayatının ne kadar hassas dengeler üzerinde devam ettiğini göstermektedir. İçinde ergimiş halde binlerce derece sıcaklıkta bir ateş küresinin bulunduğu, üzerinde yaşadığımız ve üzerine büyük hayaller inşa ettiğimiz yerin kabuğunun bile dünyanın çapına oranla kalınlığının, bir yumurta kabuğunun yumurtanın çapına oranından daha ince ve çok çok daha zayıf olduğunu biliyoruz. Fakat bunları günlük hayatımızda ancak hayallerimiz bir depremle sarsıldığı zaman hatırlayabiliyoruz.

Kur’an’da “o günün” insanlar üzerindeki etkilerini anlatan çok çarpıcı ayetler vardır. Bazılarının mealleri:

“Peki inkar ederseniz çocukları ibtiyarlatan o günden kendinizi nasıl kurtaracaksınız?”

“Gök [bile] onun [Kıyamet gününün] dehşetinden çatlar (= es-seman münfatir bih); Allah’ın vaadi ifa edilmiştir (= mef’ûla).” (Müzzemmil 73/17-18)

Yukarıdaki ilk ayetteki “*çocukları ibtiyarlatan o gün*” ifadesi, o günün dehşetini çarpıcı fakat mecazi olmayan bir şekilde anlatmaktadır.

“[O insan] Kıyamet gününü nerede?” diye sorup durur.”
 “Ama o gün göz kamaştığı (= *fe-iza berika'l-basaru*),”
 “Ay tutulduğu (= ve *hasefe'l-kameru*),”
 “Güneş ve Ay bir araya toplandığı zaman (= ev *cumi'a-ş-şemsü ve'l-kameru*)!”
 “[İşte] o gün insan: “Kaçacak yer neresi?” der! (= *yekûlu'l-insanu yevme-izin eyne'l-mefer*).” (Kıyamet 75/6-10)

O gün insanların, ötedenberi yaşamasına en elverişli bir yer olarak kabul ettikleri dünya altlarından kayıp gittiğinde, gök de kıpkızıl bir ateş ve duman karışımı haline geldiğinde, “*kaçacak yer*” neresi olabilir? Üstelik bu dehşet verici manzara içinde, (belki yerçekiminin azalmış olmasıyla) insanlar “*pervaneler [gece kelebekleri] gibi*” havada uçmaktadırlar:

“O gün insanlar yayılmış pervaneler gibidir (= *yevme yekûnu'n-nasu ke'l-ferâşil-mebsus*).”
 “Dağlar da [o gün] atılmış renkli yün gibi olurlar (= ve *tekûnu'l-cibâlu ke'l-ihni'l-menfûş*).” (Karia 101/4-5)

Bu ayette geçen “*pervaneler [gece kelebekleri] gibi*” ifadesi kıpkızıl bir gök altında ve üzerinde toz, duman ve ateş karışımı bir atmosferde uçan insanların durumunu ibret verici bir şekilde ifade etmektedir.

Kıyamet Günü meydana gelecek olayları ilgili ayetler çerçevesinde böylece gördükten sonra, şu önemli sorulara cevap aramamız gerekiyor: Acaba Kıyamet Günü öncesinde bunun hangi alametleri veya belirtileri ortaya çıkacaktır? Kur'an'da ve/veya hadislerde bu alametler konusunda ne gibi bilgiler vardır? Bu alametlerden hangileri gerçekleşmiştir, hangileri henüz gerçekleşmemiştir? Kıyamet Günü'ne ne kadar kalmıştır? İşte aşağıdaki bölümde bu soruların cevapları aranmaktadır.

5. Kıyamet Günü Öncesinde Ortaya Çıkacak Alametler

Kıyamet günü öncesinde o günün yaklaştığına işaret olarak meydana gelecek olaylar inanan birçok insanın alakasını çekmektedir. Genel olarak “Kıyamet alametleri” diye isimlendirilen bu olaylardan bazıları Kur'an-ı Kerim'de bildirilmektedir, diğer bazıları da Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilen bazı hadislerde bildirilmektedir. Kur'anda bildirilen olaylarla ilgili ayetler şunlardır:

“O söz başlarına geldiği zaman (= ve iza vaka‘ati'l-kavl) onlara yerden bir dâbbe çıkartırız, o onlara insanların ayetlerimize inanmadıklarını söyler.” (Neml 27/82)

Bu ayette geçen “dâbbe” kelimesi, Kur’an’da başka ayetlerde de, karını veya ayakları üzerinde hareket eden canlılar için kullanılmaktadır. Bu ayette ise, muhtemelen o zamana kadar görülmedik türden, fakat algılaması gelişmiş, şuurlu ve konuşan bir canlıyı ifade etmektedir. Böyle bir canlının ortaya çıkması ve bu şekilde konuşması insanların herhalde çok ilgisini çekecektir. Buna karşılık insanların çoğunun bu canlının söylediklerini ciddiye alacakları şüphelidir. İnsanların çoğu büyük mucizelerle gelen Peygamberleri (a.s.) bile ciddiye almamış ve almamaktadır. Bazıları ise inkarda daha da ileri gitmektedir:

“İnsanlardan kimi de [vardır ki] ne bir bilgiye, ne bir delile, ne de aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele eder,”

“Büyüklik taslayarak Allah yolundan şaşrtmak için; dünyada ona bir rezillik vardır, kıyamet gününde ise ona alevli ateş azabını tattıracağız (= nuzûkubû azabe'l-harîk).” (Hac 22/8-9)

Ancak insanlar bütün gafletlerine rağmen sonunda bu uyarıları muhakkak hatırlayacak ve tanıyacaklar, fakat belki de o zaman çokları için iş işten geçmiş olacaktır:

“Ve de ki: Hamd Allah’adır; O, size ayetlerini gösterecek ve siz de onları tanıyacaksınız; Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir.” (Neml 27/93)

Kıyamet Günü’nün yaklaştığının alametlerinden bir de Ye’cüc ve Me’cüc’ün ortaya çıkmasıdır. Bunun veya bunların ne olduğu tam olarak bilinmemekle beraber, bir tür canlı oldukları ve serbest bırakıldıklarında insanlara büyük zararlar verecekleri hususunda görüş birliği vardır.

“Nihayet Ye’cüc ve Me’cüc [seddi] açıldığı zaman, ki onlar her tepeden akın edip çıkarlar (= hattâ izâ fütihat ye’cuce ve me’cuce ve hüm min külli hadebin yensilûn).”

“Ve gerçek vaad yaklaştığında (= ve akteraba va‘du’l-hakki), işte o zaman inkarcuların gözü açılır: ‘Eyvah bize, biz bundan gaflet içindeydik; hayır, biz zalimlerden olduk [gerçeği gizledik].” (Enbiya 21/96-97)

Gene Ye’cüc ve Me’cüc ile ilgili olarak daha önce gördüğümüz, Kehf suresi 97-99. ayetlerini hatırlayacak olursak:

“Artık [Ye’cüc ve Me’cüc] onu [Zülkarneyn’in yapmış olduğu engeli] ne aşabildiler, ne delebildiler.”

“[Zülkarneyn] dedi: ‘Bu Rabbimin bir rahmetidir; Rabbimin vaadi geldiğinde onu yerle bir eder; şüphesiz Rabbimin vaadi gerçektir (= ve kane **va’du rabbî hakkâ**).’”

“Biz o gün onları [Ye’cüc ve Me’cüc’ü] dalgalar halinde bırakmışızdır. Sûr’a da üflenmiştir, ve hepsini de toplamışızdır.” (Kehf 18/97-99)

Bu ayetlerden şu sonucu çıkarabiliriz: İnsanlar Ye’cüc ve Me’cüc belasıyla karşılaşacakları zaman onu tanıyacaklar, fakat daha önce bunları ciddiye almadıkları veya halktan gizledikleri için bu belayı tanımaları onlara fayda vermeyecektir, çünkü zaten o zaman Kıyamet Günü belki de gelip çatmış olacaktır. Son ayette Ye’cüc ve Me’cüc’ün serbest bırakılmaları ile Sur’a üflenmesinin aynı cümlede ifade edilmiş olması, bu iki olay arasında çok uzun bir zaman aralığı bulunmadığına işaret etmektedir.

Kıyamet Günü’nden önce gerçekleşecek olan diğer bir hadise de insanların göğün bir tabakasından diğerine çıkması ve orada bir müddet yaşayabilmesidir. Aşağıdaki ayetteki “*gökte de rızkınız ve size vaad edilen vardır*” ifadesi buna işaret etmektedir:

“*Gökte de rızkınız ve size vaad edilen vardır (= ve fi’s-semâ’i rizkaküm ve mâ tû’adûn).*” (Zariyat 51/22)

Bu ayetteki “*size vaad edilen*” (= *mâ tû’adûn*) ifadesi başka bir ayette şöyle açıklık kazanmaktadır:

“*Andolsun o şafâğa (= lâ uksimu bi’ş-şafak)*”

“*O geceye ve onun [içinde] topladıklarına (= ve’s-semâi ve mâ vasak).*”

“*Toplu bir hale [dolunay haline] gelen aya (= ve’l-kameri ize’ttesak).*”

“*Siz mutlaka bir tabakadan diğerine çıkarılacaksınız (= le terkebünne tabakan an tabak).*” (İnşikak 84/16-19)

Son ayette geçen “*mutkala bir tabakadan bir tabakaya çıkarılacaksınız (= le terkebünne tabakan an tabak)*” ifadesiyle göğün tabakalarından bahsedildiği anlaşılmalıdır. Buna göre Zariyat suresi 22. ayetinde kivaadin bu ayetteki vaad olduğu anlaşılmalıdır. Birçok müfessir bu ayette geçen “*tabak*” kelimesini “derece”, “mertebe” veya “hal” olarak yorumlamıştır ki, bu durumda mana “bir dereceden diğerine” veya “bir halden diğerine değiştirileceksiniz” olmaktadır. Fakat Kur’an’da “*derece*” kelimesi de başka ayetlerde geçmektedir. Dolayı-

sıyla bu yorum zayıf bir yorum olmaktadır. Halbuki “*tabak*” kelimesi, göklerin tabakalarından bahseden iki ayette geçmektedir:

“O, yedi göğü [içiçe] tabakalar halinde yaratmıştır (= *ellezi haleka seb‘a semavatin tibâkâ*); Rahman’ın yarattığında bir uygunsuzluk göremezsin; gözünü çevir de bak bir kusur [veya çatlak] görebiliyor musun?” (Mülk 67/3)

“Görmediniz mi, Allah yedi göğü nasıl [birbiri üstünde] tabakalar halinde (= *tibâkâ*) yaratmıştır?” (Nuh 71/15)

İşte, bir arada mütalea edildiklerinde, bu ayetlerin insanların göğün bir tabakasından diğerine çıkacağına işaret ettikleri anlaşılmaktadır. Ancak bu ayetlerde bahsi geçen “göğün tabakalarından” tam olarak neyin kastedildiğini araştırmak gerekiyor. Eğer dünya ile ay arasını bir tabaka olarak kabul edersek, o zaman bu vaadin 1969’daki ilk ay yolculuğu ile gerçekleşmiş olduğunu kabul edebiliriz. Bu günkü bilgilerimizden gökler için şöyle bir tabakalandırma yapabiliriz: 1) Dünya atmosferi, 2) dünya-ay, 3) güneş sistemi, 4) Samanyolu galaksisi, 5) galaksi kümesi, 6) süper küme, 7) bütün gökler. Fakat bu tamamen itibari bir tabakalandırma olacaktır. Dolayısıyla bu ayetlerde kastedilen “tabakaların” gerçekte ne manaya geldiği ayrı bir araştırma konusu olmaktadır.

Kıyamet Günü öncesinde ortaya çıkacak alametlerden biri de gökyüzünden gelecek ve dünyayı kaplayacak bir dumandır (= *dubân*). Kur’an’da bu olay kendi adındaki Duhan suresinde şöyle anlatılmaktadır:

“Şimdi sen göğün, insanları bürüyecek belli bir duman getireceği günü gözetle (= *fe’rtekib yevme te’ti’s-semâu bi dubânin mübbîn*)”

“İnsanları saracaktır o. ‘Bu pek elem verici bir azap’ [diyecekler]”

“Ey Rabbimiz, bizden bu azabı kaldır, doğrusu biz artık iman ediyoruz [derler]”

“Onlarda öğüt almak nerede, kendilerine [gerçeği] açıklayıcı bir elçi geldiği halde.” (Duhan 44/10-13)

Bu ayetlerde bahsedilen dumanın yerden değil gökten geleceği açık bir şekilde belirtilmektedir. Bu birkaç değişik şekilde olabilir. En anlaşılabilir ihtimal, büyük bir kuyruklu yıldızın dünya yörüngesini keserek geçmesi ve arkasında bıraktığı karbon ve buz karışımı bir kütlemin dünya atmosferini kaplaması olabilir. Bu durumda atmosfere giren karbonun bir kısmı yanarak karbon monoksit ve karbon dioksit

haline dönüşür ve atmosferde karbon, karbon monoksit, karbon dioksit ve su buharı karışımından oluşan boğucu ve zehirleyici bir gaz ve toz karışımı meydana gelebilir. Böyle bir felaketin etkisinden kurtulmak pek de kolay olmazdı. Diğer bir ihtimal de doğrudan doğruya kozmik bir bulut kütlelerinin dünya atmosferine girmesidir. Fakat ayette: “göğün belli [veya görünür] (= *mübîn*) bir bulut getireceği” ifade edilmekte olduğuna göre, bunun gelişi insanlar tarafından gözlemlenecek, fakat insanlar bunu uzaklaştırmada çaresiz kalacaklardır. Başka bir ihtimal de, gene büyükçe bir meteorun dünyaya çarpıp müthiş bir toz bulutunu atmosfere yaymasıdır. Buna benzer bir olayın 50 milyon yıl kadar önce vuku bulduğu ve dinazorların ve diğer birçok canlı türünün sonunu getirdiği bazı bilim adamları tarafından kabul edilmektedir.

Oluş şekli ne olursa olsun, bu olayın insanları çaresiz bırakacağı, bundan kurtulmak için Allah'a yalvaracakları, ve mucizevi bir şekilde bu elem verici azaptan kurtulduktan sonra bile, son ayette ifade edildiği gibi ilk fırsatta eski hallerine dönecekleri anlaşılmaktadır. Bölge-mizde iki yıl kadar önce meydana gelen seri halindeki depremlerin vukuunda, gece yarısı veya gündüz ortasında çılgık çılgığa sokaklara fırlayan insanların çoğunun hemen ertesi gün nasıl eğlencenin en aşırı-sına daldıklarını müşahade etmiştik.

Kıyamet Günü öncesinde ortaya çıkacak alametlerden, Kur'an'da açıkça belirtmeyen fakat Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilen hadislerde anlatılan olaylara gelince.¹⁰ Bunlardan en müşahhas olanları güneşin batıdan doğması ve Hz. İsa'nın (a.s.) yeryüzüne inmesidir.

Güneşin batıdan doğması ile ilgili olarak aşağıdaki ayette geçen:

“[İnanmak için] hâlâ kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini, yahut Rabbinin bazı ayetlerinin gelmesini mi bekliyorlar? Ancak Rabbinin bazı ayetleri geldiği gün, önceden inanmamış, yahut imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye [o günkü] imanı bir fayda sağlamaz: de ki, bekleyin; şüphesiz biz de bekleyenlerdeniz.” (En'am 6/158)

“Rabbinin bazı ayetlerini” ifadesini Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kıyamet alameti olan güneşin batıdan doğması olarak şöyle açıkladığı bildirilmektedir:

“Güneş, battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Güneş batıdan doğduğu zaman toptan bütün insanlar iman ede-

¹⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgiler için bakınız: Yavuz, Ö. F. (1997), *Kur'an ve Kıyamet*, İstanbul: Marifet Yayınları (254 sayfa).

cekler, fakat daha evvel iman etmiş veya imanında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye o gün imanı fayda vermez.”¹¹

Kur’an’da buna üstü kapalı olarak işaret eden tek ayet belki de Bakara suresinin 258. ayetidir:

“Allah kendisine hükümdarlık verdi diye [şumararak] Rabbi hakkında İbrahim’le tartışanı görmedin mi? İbrahim: ‘Benim Rabbin O’dur ki yaşatır, öldürür’ demişti. ‘Ben de yaşatır, öldürürüm’ dedi. İbrahim: ‘Allah güneşi doğudan doğdurur, haydi sen de onu batıdan doğdur,’ deyince o inkarcı şaşırıp kaldı; Allah zalim bir kavmi doğru yola iletmez.” (Bakara 2/258)

Böyle bir olay, dünyanın yakınından çok büyük bir gök cisminin geçmesiyle olabilir. Bu durumda dünya bu cisme çarpmadan başka bir yörüngeye savrulabilir ve hatta güneş etrafında ters bir yörüngeye girebilir. Diğer bir ihtimal de bunun Kıyamet Günü’nde bozulan kozmik nizam şartları içinde ve bu gün bilemeyeceğimiz bir şekilde olmasıdır.

Hız. İsa’nın (a.s.) Kıyamet Günü’nden önce yeryüzüne indirilmesi meselesine gelince: Bu konu da müfessirler tarafından çok tartışılmıştır. Kur’an’da Hız İsa’nın (a.s.) yeryüzüne ineceğini açıkça bildiren bir ayet bulunmamaktadır, fakat bazı ayetlerin bunu desteklediği düşünülmektedir. Aşağıdaki ayetler onun, Hristiyanların genel inanışlarının aksine Yahudiler veya Romalılar tarafından öldürülmemiş olduğunu, fakat semaya yükseltilmiş olduğunu açıkça bildirmektedir:

“... Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat [öldürdüklere kişi] onlara İsa gibi gösterildi ...”

“Bilakis Allah onu kendi [nezdine] yükseltmiştir (= bel ra-fe‘ahullahu ileyh); Allah büyük izzet ve hikmet sahibidir.” (Nisa 4/157-158)

“Allah buyurmuştu ki: Ey İsa, seni vefat ettireceğim ve seni bana yükselteceğim (=innî müteveffike ve râfi‘uke ileyye) ...” (Al-i İmran 3/55)

Son ayette “ölüm” (= *mevt*) kelime kökünden gelen bir ifade yerine, gene Kur’an’da insanların uyku halini anlatmada kullanılan “*v-f-y*” kelimesiyle “vefat ettireceğim” (= *müteveffike*) sözü geçmektedir. Halbuki “*mevt*” kelimesinin geçtiği şu ayette her nefsin ölümü tadıcı olduğu bildirilmektedir:

“Her nefis ölümü tadacaktır (= küllü nefsin zâikatü’l-mevt), ...” (Al-i İmran 3/185)

Dolayısıyla İsa'nın (a.s.) da bu ayetin şumulünde olduğunu, yani tekrar dünyaya getirileceğini ve onun da öleceğini, düşünmemiz gerekiyor. Ayrıca Nisa suresinin 159. ayetinde şöyle buyurulmaktadır:

“Andolsun Kitap Ehlî'nden hiç kimse yoktur ki, onun [İsa'nın] ölümünden önce ona inanacak olmasın (= le yü'minenne bibi kable mevtihî). Kıyamet gününde de o [İsa] onlar aleyhine şahitlik yapacaktır.” (Nisa 4/159)

Bu ayette geçen “ölümünden önce” (= *kable mevtihî*) ifadesi İsa (a.s.)'ın ölümünden bahsetmektedir, kibu ayetler ve konu ile ilgili olarak İbn Cerir et-Taberi, İbn Atiyye, İbn Rüşd, Kutubi, İbn Kesir gibi bazı Müslüman bilginlerce mütevatir kabul edilen hadisler bir arada mütalea edildiğinde İsa'nın (a.s.) tekrar yeryüzüne gönderileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Buna rağmen müfessirler arasında bu konuda tam bir fikir birliği yoktur.¹²

Hadislerde anlatılan diğer bazı olaylar da şunlardır:¹³ Doğuda, batıda ve Arap yarımadasında yer çöküntülerinin meydana gelmesi. Nakledilen hadislerde bu çöküntülerin yeryüzünde ahlaksızlığın arttığı bir zamanda meydana geleceği bildirilmiştir. Ayrıca, Kıyamet Günü yaklaştığında şiddetli yağmurların yağacağı ve büyük tahribatlara yol açacağı, yıldırım düşmesi hadiselerinin sıklaşacağı ve insanlar üzerine düşerek ölümlerine sebep olacağı da hadislerde nakledilen olaylardır.

Son olarak, Kur'an'da İsra suresinde geçen bir ayet Kıyamet'e kadar gerçekleşecek çok dikkat çekici bir vaadi beyan etmektedir:

“Hiçbir kent [veya ülke] yoktur ki Biz, Kıyamet gününden önce onu helak edecek veya ona şiddetli bir şekilde azab edecek olmayalım (= ve in min karyetin illâ nahmü mühlikühâ ev muazzibühâ azâben şedîdâ); işte bu, Kitap'ta yazılmıştır (= ve kâne zâlike fi'l-kitâbi mestûrâ).” (İsra 17/58)

Ayette geçen “kitapta yazılmıştır” ifadesi bu vaadin kararlaştırılmış olduğunu ve mutlaka gerçekleştirileceğini beyan etmektedir. Bunun hikmeti ne olabilir? Bu sorunun cevabını belki, insanların çoğunun şu kısa dünya hayatına aşırı derecede bağlanmasında ve ebedi olan ahiret yurdunu kolayca unutmalarında aramak gerekiyor. İnsanların kendi elleriyle yaptıkları onlara bu dünyanın gerçeğini kolayca unutturabilmektedir. İşte bu ayet bize, dünyada Allah'tan (c.c.) başka hiçbir şe-

¹² Bakınız: Ref. 10, s. 208-213.

¹³ Bakınız: Ref. 10, s. 203-204.

ye kesin güvenemeyeceğimizi ve dünya hayatımızı da buna göre düzenlememiz gerektiğini hatırlatmaktadır. Son nokta:

“... Ne göklerde, ne yerde Allah’ı engelleyecek hiçbir şey yoktur (= ve mâ kânallâhu li ya‘cezehû min şey’in fi’s-semâvâti ve lâ fi’l-ardi); O, bilendir, güçlüdür (= innehû kâne alîmen kadîrâ).”
(Fatır 35/44)

Sonuç

Bu çalışmamızda Kur’an-ı Kerim’deki ilgili ayetler ve Hz. Peygamber’den (s.a.v.) nakledilen bazı hadisler çerçevesinde Kıyamet Günü konusunu, ayetlerde olayların anlatım sıraları ve olayların ifade edildiği kavramların meydana getirdiği yapılar içinde birbirine bağlı bir hadiseler zinciri olarak inceledik. Bu incelememizde önce Kur’an’daki ilgili ayetler çerçevesinde, Allah’ın (c.c.), gökleri ve yeri yaratması birlikte bunlara vahyetmiş olduğu emri ile bunlardaki düzenliliği nasıl sağlamış olduğunu, ve Allah’ın (c.c.) gönderdiği yeni emrlerle göklerde ve özellikle yerde meydana gelen olayları nasıl dilediği gibi etkileyip kontrol ettiğini gördük. Ayrıca bu muhteşem nizamı ortadan kaldıracak olan, ve Kur’an’da “Saat’in emri” diye isimlendirilen özel bir emrin Allah (c.c.) tarafından uygulanmaya hazır halde bekletildiğini gördük.

Gene bu çerçevede Kıyamet Günü’nün, göklerle birlikte dünyanın ve özellikle dünya hayatının son günü ile başlayan ve yeniden diriliş ve toplanma (= *haşr*) ile Hesap Günü’nü de içine alan uzun bir gün olduğunu anladık. Bu günün, Sur’a üflenme ile birlikte Saat’in Emri’nin uygulanmaya konulduğu ve göklerdeki mükemmel ve muhteşem nizamın bu emr ile safha safha nasıl sonaerdirileceğini de görmüş olduk. İncelememizin sistematik olması için Kıyamet Günü’nün olaylarını Sur’a üflenme ve Kıyamet Günü’nün başlamasından itibaren göklerde, güneş sisteminde ve dünyada meydana gelecek olaylar ve insanlar üzerindeki etkilerini konu alan başlıklar altında topladık. Son bölümde de Kur’an ve bazı hadislerde Kıyamet Günü öncesinde ortaya çıkacak ve insanlar tarafından görülecek ve tanınacak olan bazı alametleri (belirtileri) inceledik. Kıyamet Günü konusunu çeşitli yönleriyle inceleyen eski ve yeni birçok eser bulunmasına karşılık, bu çalışma, bildiğimiz kadarıyla, kendi türünde ilk çalışma olmaktadır. Bu sebeple bütün dikkatimize rağmen bazı eksiklik ve hataları olabilir. Bu konu üzerinde ileride yapılacak çalışmalarda hata ve eksikliklerin giderilmesi ve daha doğru bir eserin ortaya çıkarılması en büyük dileğimizdir. Her şeyin en doğrusunu Allah (c.c.) bilir.